első arab–izraeli háború 1948–1949

Izrael Állam kikiáltását követően (1948. május 14.) az arab államok (Transzjordánia, Egyiptom, Szíria, Libanon, közvetve Irak és Szaúd-Arábia) összehangolt támadást indítottak az ország ellen. Az erőszakos cselekmények már 1947 végén elkezdődtek – az ENSZ felosztási tervét követően (ENSZ Közgyűlésének 181. [1947] sz. határozata) gyakorlatilag polgárháborús állapotok alakultak ki a zsidók és az arabok között. Katonai szempontból 1948 márciusáig az arabok értek el nagyobb sikereket, ám ezt követően – részben a csehszlovákiai fegyvervásárlásoknak köszönhetően – a zsidó egységek támadásba mentek át. A zsidó védelmi erő, a Hagana május közepére ellenőrzése alá vonta a Jeruzsálembe vezető (addig az Arab Légió által ellenőrzött) utat és Tiberias, Haifa, Jaffa városokat. A felosztási terv és a függetlenség kikiáltása között eltelt hónapokban palesztinai arabok százezrei hagyták el részben önként, részben kényszer hatására otthonukat. A palesztin menekültprobléma keletkezése történészek sokaságát mozgatta meg Izraelben is, hiszen sokáig nem volt világos, hogy milyen célokkal és eszközökkel játszott abban szerepet a korabeli zsidó vezetés (lásd: Benny Morris (1989): *The Birth of the Palestinian Refugee Problem, 1947-1949,* Cambride University Press) .

Az arab államok 1948. május 15-i támadásával elkezdődött nyílt háború első hónapjaiban Izrael megszervezte a hivatalos hadseregét (Izraeli Védelmi Erők, Israel Defense Force, IDF), illegálissá nyilvánítva olyan alternatív szervezetek katonai tevékenységét, mint az Irgun/Etzel és a Stern-csoport (más néven Lehi). A háború első szakaszát a június 11-én kezdődött tűzszünet zárta le. Július 8-án az egyiptomi csapatok megszegték a tűzszünetet, majd megkezdődött a következő tűzszünetig (július 19.) tartó „tíznapos háború".

A második tűzszünetet követően, szeptember 17-én az IDF létrehozása óta illegálisan működő zsidó Stern-csoport meggyilkolta az ENSZ közvetítőjét, Folke Bernadotte-ot. Arab oldalon október 1-jén Gázában Hadzs Amin al-Husszeini, a Palesztin Nemzeti Bizottság elnöke kiáltványban deklarálta Nagy-Palesztina függetlenségét, és megalakította tiszavirág-életű kormányát, amelyet hamarosan elismert Egyiptom, Libanon, Szíria és Jordánia is. A második tűzszüneti megállapodást az izraeli erők szegték meg a Negev-sivatagban 1948. október 15-én; a harmadik tűzszünet október 22-én lépett életbe.

Ezzel egyidejűleg az Izrael határain belüli arabok lakta területeken bevezették a katonai kormányzást, amely szűk két évtizedre meghatározta az izraeli állampolgárságú arabok jogi helyzetét. Közben a palesztinai arab állam sorsa egyre reménytelenebbé vált: december 1-jén Abdullah, Transzjordánia királya kinyilvánította, hogy Palesztina és Transzjordánia oszthatatlan egységet alkot. Kiderült, hogy Nagy-Palesztina kormánya nem működőképes, mivel Gázában Egyiptom sem akart független hatalmat.

December 11-én az ENSZ Közgyűlése 194. (1948) sz. határozatában felszólította a feleket a harcok beszüntetésére, egyúttal elismerte a menekültek visszatérési jogát. 1949. január 7-ére a brit kormány és Truman amerikai elnök felszólítására, illetve mert az elért területi nyereségek ezt lehetővé tették az izraeli erők visszavonultak a Gázai övezetből és a Sínai-félszigetről. Az addig is változó intenzitással és komolysággal zajló katonai műveletek 1949. január elején minden fronton abbamaradtak.

Az ENSZ közvetítésével zajló rodoszi fegyverszüneti tárgyalások eredményeként 1949. február 24. és július 20. között Izrael aláírta az arab országokkal a területi változásokat ratifikáló fegyverszüneti okmányokat: Egyiptommal 1949. február 24-én, Libanonnal március 23-án, Jordá-

niával április 3-án, Szíriával július 20-án; Irakkal nem született külön megállapodás (az iraki csapatok visszavonása a Jordániával kötött megállapodás tartalmazta).

A fegyverszüneti szerződések szerint – a felosztási tervhez képest – északon az alapvetően arablakta Galilea, délen a Negev-sivatag és Eilat kikötője, valamint egy Jeruzsálem közelében lévő földsáv megszerzésével Izrael 20 770 km^2-re növelte területét. A fegyverszüneti megállapodásokban kijelölt (és a harmadik arab–izraeli háborúig fennálló) de facto határokkal (ún. zöld vonal) Izrael gyakorlatilag a korábbi brit palesztinai mandátum területének 78 százalékát szerezte meg. A Nyugati Partot (más néven a Kelet-Jeruzsálemet is magában foglaló Ciszjordánia 5640 négyzetkilométernyi területét) Transzjordánia annektálta létrehozva a Jordániai Hasemita Királyságot. Az annexiót a nemzetközi közösség nem ismerte el. A Gázai övezet (360 km^2) két évtizedre Egyiptom katonai igazgatása alá került.

Az ENSZ, illetve Truman amerikai elnök kezdeményezésére összehívott első arab–izraeli (lausanne-i) békekonferencián (1949. április–szeptember) végül nem írtak alá a határokat de jure módon véglegesítő békeszerződéseket. Izrael a következő évtizedekben két arab állammal kötött békét (egyiptomi–izraeli békeszerződés, 1979, izraeli–jordániai békeszerződés, 1994).

A svájci tárgyalásokon annyit sikerült elérni, hogy a résztvevő államok – Izrael; a közös delegációval résztvevő (a palesztinai arabokat is képviselő) Szíria, Egyiptom, Libanon, Transzjordánia; illetve az ENSZ Közgyűlésének 194. (1948) sz. határozatával létrehozott, az Egyesült Államok, Törökország, Franciaország képviselőiből álló Békéltető Bizottság – közös jegyzőkönyv formájában a rendezés alapjaként elismerték az ENSZ Közgyűlésének 181. (1947) és 194. (1948) sz. határozatát. Miután ezzel Izrael is elismerte a menekültek visszatérési jogát, 1949. május 11-én az ENSZ 59. államként felvette tagjai közé.

(Paragi Beáta)

1b térkép: az 1947-es ENSZ felosztási terv. Sárgával jelölve az arab állam, kékkel a zsidó állam, rószaszínnel az ENSZ által felügyelt területet.

1c térkép: Izrael 1949-ben. Halványkékkel jelölve (az egyiptomi oldalon) a demilitarizált terület, sárgásbarnával a jordániai ellenőrzés alatti terület, zölddel az egyiptomi ellenőrzés alatti terület, kékkel Izrael területe.

Forrás:
http://temi.repubblica.it/UserFiles/limes/Image/Carte/carta_colori1_800.jpg